

АЙЗЪК АЗИМОВ

ЖИВОТЪТ ПО ВРЕМЕТО НА

МУЛТИВАК

Част 0 от „Разкази за Мултивак“

Превод от английски: Пенка Дамянова, 2001

chitanka.info

Целият свят се интересуваше. Целият свят би могъл да наблюдава. Ако някой искаше информация за броя на зрителите, Мултивак знаеше точната цифра. Всемогъщият компютър Мултивак притежаваше данни за всичко.

Мултивак бе съдията в този случай. Беше толкова хладно обективен и честен, че нямаше нужда от обвинение и защита. Налице бяха единствено обвиняемият Саймън Хайнс и свидетелят Роналд Бакст.

Бакст наблюдаваше процеса, разбира се. За него бе задължително, въпреки че предпочиташе да не е така. Достигнал своите сто години, той вече показваше признаци на остаряване. Рошавата му коса бе започвала да побелява.

Норийн не гледаше. Стигнала до вратата, тя каза:

— Ако са ни останали приятели... — Норийн замълча, после добави: — В което се съмнявам! — И си тръгна.

Бакст се зачуди дали ще се върне, но за момента това нямаше значение.

Хайнс бе постъпил идиотски, опитвайки се да изключи и унищожи изводите на Мултивак. Сякаш не знаеше, че компютърът с главно „К“, компютърът, владеещ целия свят, има механизми за защита. Дори да беше смазал изхода, какво щеше да постигне?

Освен това Хайнс бе извършил постъпката в присъствието на Бакст.

Той беше призован точно според процедурата.

— Роналд Бакст ще даде показания!

Гласът на Мултивак бе красив. Не губеше своята свежест, независимо колко време говореше. Тембърът му не беше нито мъжки, нито женски. Говореше на езика, разбираем за слушателя във всеки отделен случай.

— Готов съм да дам показания — каза Бакст.

Нямаше начин да каже друго, освен необходимото. Хайнс не можеше да избегне присъдата. В дните, когато трябваше да се срещне със своите себеподобни — човешките същества, той щеше да бъде осъден по-бързо и по-несправедливо... Наказанието му щеше да бъде по-жестоко.

Изминаха петнадесет дни, през които Бакст бе абсолютно сам. Да си изправен срещу физическата самота не бе трудна работа в света на Мултивак. Ордите бяха загинали във времето на Катастрофата. Компютрите, останали от тях, бяха направлявали възстановителния процес. След това се бяха обединили и прераснали в Мултивак... Петте милиона човешки същества, населяващи Земята днес, живееха в пълен комфорт.

Но те бяха разпръснати. Шансът да се срещнат един с друг бе минимален, освен ако не бе специално програмиран. Никой не бе програмиран да се срещне с Бакст. Не бе предвидена среща дори по телевизионния канал.

Отначало Бакст издържаше изолацията. Отдаде се на заниманието, което го поглъщаше вече двадесет и три години — програмирането на математически игри. Всеки жител на Земята можеше да избере занимание, което е по вкуса му. То се осигуряваше от Компютъра. Мултивак комбинираше човешките усилия перфектно. Не изваждаше избрания път от човешкото щастие.

Но какво друго да се използва като умалител в математическите игри? За щастие, те бяха абстрактни и не оцеляваха никого.

Бакст не очакваше изолацията да продължи дълго. Конгресът не можеше да го изолира вечно без съд... Друг тип съд, разбира се, не като този на Хайнс. Един, без тиранията на Мултивак, предизвикана от абсолютната му справедливост.

Почувства облекчение, когато изолацията му приключи. Норийн бе тази, която го посети първа. Тя изкачваше запъхтяна хълма. Той тръгна към нея. Петте години, които прекараха заедно, бяха доста успешни. Дори случайните срещи с двете й деца и двамата внука му бяха приятни.

— Благодаря ти, че се завръщаш при мен — поздрави я той.

— Аз не се връщам! — Изглеждаше изморена. Кестенявата й коса бе разрошена от вятъра. Изпъкналите й скули бяха загубели от слънцето.

Бакст включи комбинацията за лек обяд и кафе. Знаеше какво й харесва. Норийн не го спря. Въпреки че се поколеба, тя все пак започна да се храни.

— Конгресът ме изпрати да разговарям с теб — обяви тя.

— Конгресът — измърмори недоволен Бакст. — Петнадесет мъже и жени, включително с мен. Безпомощни самозванци!

— Не мислеше така, когато бе сред тях.

— Започнах да остарявам и да научавам някои неща.

— Научил си как да предаваш своите приятели.

— Няма предателство! Хайнс опита да повреди Мултивак. Бе много глупаво от негова страна да го прави.

— Ти се превърна в негов обвинител!

— Трябваше да го направя! Мултивак знаеше фактите и без моите обвинения. Ако не бях постъпил така, щях да стана негов съучастник. Хайнс нямаше да спечели от това, а аз щях да пострадам.

— Без човек-свидетел Мултивак щеше да се въздържа от присъда.

— Не и в случай, насочен срещу сигурността му. Това не бе опит за незаконно родителство или работа без разрешение. Нямаше да има прошка и за мен.

— И допусна Саймън да бъде лишен от работа за две години?

— Той си го заслужи!

— Не се оправдавай! Може и да си заслужил доверието на Мултивак, но загуби това на Конгреса.

— Без вяра в Мултивак не може да се живее в съвременния свят — отбеляза Бакст. Неочаквано откри, че Норийн е по-висока от него.

Стиснала плътно устни, тя изглеждаше много ядосана. Сякаш бе готова да го удари. Но бе отпразнувала своят осемдесети рожден ден. Вече не бе в първа младост. Освен това жестокостта не бе вродена черта на характера ѝ. Изключение правеха само глупаци като Хайнс.

— Това ли имаш да ми кажеш? — попита Норийн.

— Много неща могат да бъдат казани. Всичко ли си забравила? Не помниш ли как беше през Двадесет и първи век? Сега живеем продължително. Осигурени сме и можем да бъдем истински щастливи!

— Но животът ни няма стойност!

— Нима искаш да се върне предишното положение?

Норийн ожесточено поклати глава.

— Приказките за демони само ни плашат. Научили сме своя урок. Мултивак ни оказа помощ, но не се нуждаем повече от нея. Ако продължаваме да живеем така, ще се превърнем в мекотели. Ако

изчезне Мултивак, ние ще командваме роботите, ние ще управляваме фермите, мините и фабриките!

— Въпросът е колко добре ще се справяме?

— Достатъчно добре. С практиката ще ставаме все по-добри. Имаме нужда от стимул. В противен случай сме обречени на гибел.

— Но ние имаме работа, Норийн! Всеки се занимава с онова, което си е избрал — подчерта Бакст.

— И го върши, докато преценят, че е необходимо. Освен това винаги съществува опасност да ти я отнемат... Както стана с Хайнс. А ти, с какво се занимаваш ти, Рон? Математически игри? Рисуване на линии върху хартия? Избор на числени комбинации?

Бакст протегна ръка към нея умолително.

— Може да се окаже важно, не са глупости... Не подценявай...

— Той млъкна. Искаше да ѝ обясни, но не знаеше как да го направи, за да го разбере. — Разработвам някои големи проблеми в комбинативния анализ, базиран върху генетични диаграми. Това може да се използва...

— Да развлича теб и такива като тебе. Да, слушала съм те да говориш за своите игри. Решаваш как да се придвижиш от точка А до точка Б с най-малко крачки. Това ще ти помогне да разбереш как да се върви от утробата до гроба с най-малко рискове. А всички ние трябва да благодарим на Мултивак, както винаги сме го правили.

Дорийн стана.

— Рон, ти ще бъдеш съден! Нашият съд ще те отстрани, сигурна съм в това! Мултивак ще те защити от физическа разправа, но не може да ни принуди да те виждаме, да разговаряме с тебе. Няма да имаме нищо общо с теб. Ще откриеш, че без стимула на човешките взаимоотношения, ще загубиш способността да мислиш... Няма да можеш дори да играеш игрите си. Довиждане.

— Норийн, почакай!

При вратата тя се обърна и каза:

— Разбира се, остава ти Мултивак. Можеш да разговаряш с него, Рон!

Бакст наблюдаваше как фигурата ѝ се смалва по пътя, виещ се сред зелените паркове. Те се поддържаха екологично чисти и зелени от специално програмирани роботи. Скромни и ненатрапчиви, те трудно можеха дори да се забележат.

Да, той трябва да разговаря с Мултивак!

Мултивак вече нямаше свой дом. Той присъстваше навсякъде чрез своите жици, оптични нишки и микровълни. Мозъкът му бе разделен на стотици единици, но функционираше като едно цяло. Неговите терминали бяха разпръснати по цялата земя. На практика никой от петте милиона жители не беше далеч от тях.

Имаше време, когато Мултивак разговаряше с всеки индивид едновременно, мислейки непрекъснато за неговите проблеми.

Бакст не си правеше илюзии относно неговата мощност. Невероятната му сложност не бе нищо друго, освен математическа игра. Бакст я бе разгадал преди десетина години. Знаеше начина, по който връзките му текат от континент на континент. Анализът на огромната мрежа формираше база на забележителна игра. Как да изградиш мрежата така, че източникът на информация да тече вечно? Как да разположиш превключвателите? Винаги съществува един пункт, който при прекъсване...

Разбрал играта, Бакст веднага бе напуснал Конгреса. Те можеха само да говорят, а това с нищо не помагаше. Мултивак разрешаваше разговорите на всякакви теми, защото те бяха безполезни. Мултивак предотвратяваше, отклоняваше и наказваше само действията.

Точно преди да се подготви за действие, онзи глупак Хайнс бе развалил всичко.

Сега трябваше да бърза. Бакст се записа за разговор с Мултивак, без да е сигурен в неговия изход.

Въпроси можеха да бъдат задавани от Мултивак по всяко време. Съществуваха милиони терминали, които елиминираха внезапната атака на Хайнс. Достатъчно бе да говориш близо до такъв и Мултивак ти отговаряше.

Разговорът бе друго нещо. Той изискваше време, дискретност, но най-важно бе разрешението на Компютъра. Въпреки че притежаваше капацитет за консумация на всички световни проблеми, с времето Мултивак бе станал някак предпазлив. Може би причина за това бе неговото непрекъснато усъвършенстване? Компютърът бе осъзнал своята стойност и губеше търпение при баналности.

Бакст зависеше от благоразположението на Мултивак. Напускането на Конгреса и действията му след това, дори показанията срещу Хайнс, му осигуряваха добрата воля на Компютъра. Може би това бе тайната на успеха в този свят?

Той си осигури аудиенция. Отправил своята молба, той веднага отпътува до близкия терминал по въздуха. Дори не изпрати своя образ. Искаше лично да присъства. Чувстваше, че по този начин контактът му с Мултивак щеше да бъде по-близък.

Залата беше аранжирана като за човешка пресконференция при ограничена мултивизия. За миг Бакст помисли, че Мултивак може да приеме човешки образ и да го свърже. Мозъкът превръщаше образа в материя.

Но не беше така, разбира се. Дочу се мек, приглушен кикот, характерен за непрекъснатите операции на Мултивак. Този звук винаги издаваше присъствието на Компютъра. След това се дочу неговият глас:

— Добър ден, Бакст. Добре си дошъл. Твоите приятели, хората, не те харесват много.

Мултивак винаги започваше с основното.

— Това няма значение, Мултивак — отговори Бакст. — Най-важното е, че приемам решенията ти като единственото добро за човечеството. Ти беше програмиран за това. От примитивни версии...

— ... и моите разработки, се доближих до основното. Ти разбираш това. Защо толкова много хора не успяват да го направят? Още не съм довършил анализа на това явление.

— Дойдох при теб с един проблем — каза Бакст.

— Какъв е той?

— Отделих много време за математическия анализ на гените и техните комбинации. Не мога да намеря отговор, защото домашната компютризация не е достатъчно съвършена.

Последва странно прищракване. Бакст помисли, че Мултивак потиска своя присмех. Имаше нещо прекалено човешко в поведението му, което дори той трудно възприемаше. Този път гласът зашепна в другото му ухо.

— Човешката клетка притежава хиляди гени. Всеки от тях има поне петдесет варианта на проявление и безброй вариации, които не се проявяват. Ако направим опит да калкулираме възможните комбинации, само изброяването им с най-бърза скорост, ще отнеме най-продължителния живот на Вселената.

— Пълно изброяване не е необходимо — отбеляза Бакст. — Това е основата на моята игра. Някои комбинации са по-вероятни от останалите. Чрез наслагване на вероятности можем да улесним задачата си. Моля те да ми помогнеш за това!

— И това ще отнеме доста от моето време. С какво мога да го оправдая?

Бакст се поколеба. Извъртането нямаше да помогне. С Мултивак трябваше да се разговаря кратко и ясно.

— Подходящата генна комбинация би произвела човек, който с удоволствие ще предоставя решенията на тебе. Ще вярва, че твоето ръководство го прави щастлив, ще гори от нетърпение да постигне щастието. Не мога да открия оптималната комбинация, но ти можеш. С направлявано генно инженерство...

— Разбирам замисъла ти. Той е... добър. Ще му отделия малко време.

Бакст откри, че е прекалено трудно да се включи в личната вълна на Норийн. Три пъти връзката се разпада. Не беше изненадан. През последните два месеца се забелязваше нарастваща тенденция технологиите да се подхлъзват в задънени пътища. Не беше задълго, не беше сериозно, но при всеки такъв случай, Бакст изпитваше мрачно удоволствие.

Този път се получи. Появи се образът на Норийн. За момент потрепна, но се задържа.

— Връщам ти обаждането — каза безлично Бакст.

— Сякаш е невъзможно да се свържа с теб — отбеляза Норийн.
— Къде беше?

— Не се крия. Тук съм, в Денвър.

— Защо в Денвър?

— Светът е моята черупка, Норийн. Свободен съм да отида, където поискам.

Лицето ѝ се намръщи.

— И навсякъде го откриваш празен, нали? Искаме да те съдим, Рон!

— Сега?

— Сега.

— Тук?

— Тук.

Пространството около и зад Норийн се освети и проблесна с различни нюанси. Бакст преброи четиринадесет души — шест мъже и осем жени. Познаваше всеки един от тях. До не много отдавна те му бяха приятели.

В далечината на образа се забелязваше пейзаж от Колорадо. Приятният летен ден вървеше към своя заниз. На това място едно време имаше град, наречен Денвър. Местността продължаваше да носи това име и след като беше разчистена. Така бяха постъпили и с останалите градове... Мяркаха се и десетина работи, заети със своята обичайна дейност.

Бакст предположи, че те поддържат екологията. Само Мултивак знаеше подробности за тях. Той ръководеше петдесет милиона робота, разпръснати из всяко кътче на земното кълбо.

Зад Бакст бе разположен един от свързващите модули на Мултивак. Приличаше на миниатюрна отбранителна крепост.

— Защо сега? — попита Бакст. — И защо тука?

Несъзнателно той отправи въпроса си към Елдръд. Тя бе най-възрастната и най-авторитетната... Доколкото можеше да се нарече авторитетен човек.

Тъмнокафявото лице на Елдръд изглеждаше изморено. Личаха ѝ нейните сто и двадесет години, но гласът ѝ бе останал рязък и хаплив.

— Защото вече разполагаме с окончателните факти. Нека Норийн ти каже. Тя те познава най-добре.

Погледът на Бакст се спря върху Норийн.

— В какво престъпление съм обвинен?

— Хайде да не играем игри, Рон! Според Мултивак, не съществува друго престъпление, освен бунта за освобождаване. Твоето човешко престъпление е, че не въстана срещу Мултивак. По тази причина от този момент нататък ние ще преценяваме кой ще ти прави компания, кой ще разговаря с тебе... Изобщо кой ще контактува с теб.

— Защо тогава съм наказан с изолация?

— Ти предаде целия човешки род!

— Как?

— Отричаш ли, че търсиш начин как човечеството да сервилничи на Мултивак?

— О, много бързо сте се информирали — възкликна Бакст и скръсти ръце на гърдите си. — Не съм изненадан. Трябвало е просто да попитате Мултивак.

— Отричаш ли, че си поискал неговата помощ? Целта ти е била генетично да се програмират хората като роби на Мултивак? — попита Норийн.

— Предложих да се създаде доволно човечество. Нима това е предателство?

— Не е необходимо да извърташ думите, Рон — намеси се Елдръд. — Не казвай пак, че не можем да се противопоставим на Мултивак! Че няма смисъл да се борим, защото живеем осигурен живот. Това, което ти наричаш осигуреност, останалите от нас приемат като робство!

— Направо ще ми прочетете присъдата или ще ми разрешите да се защита?

— Ти чу Елдръд — каза Норийн. — Твоята защита ни е известна.

— Всички чухме Елдръд, но никой не чу мен! Това, което тя изтъква като моя защита, всъщност не е вярно!

Последва тишина. Всички присъстващи на екрана започнаха да се оглеждат един друг.

— Говори — отсече накрая Елдръд.

— Помолих Мултивак да ми помогне в програмирането на математическа игра. За да привлече интереса му, изтъкнах, че моделирам генна комбинация за хора, които с готовност ще приемат неговите директиви. С охота ще изпълняват неговите решения.

— Това твърдим и ние — отбеляза Елдръд.

— Само при такива условия Мултивак щеше да приеме задачата. По неговите стандарти, само такова човечество има бъдеще и той няма да пожали сили, за да го програмира. Това е примамка, която ще му навлече все по-задълбочаващи се усложнения. Вие самите сте свидетели какво става напоследък.

— Какво става? — попита Норийн.

— Нямахте ли проблеми да се свържете с мен? През изминалите два месеца всеки от вас не забеляза ли малки нередности там, където винаги всичко е вървяло гладко? Мълчите! Да приемам ли това като положителен отговор?

— Дори да е така, какво от това?

— Мултивак е включил всичките си свободни вериги за решаване на проблема. Управлява света небрежно, с минимум усилия от негова страна. Собственото му чувство за етика стои на пътя на човешкото щастие. Не бихме могли да очакваме промяна в тази величина.

— Какво означава това? — попита Норийн. — Останало е достатъчно от Компютъра, за да управлява света и всички нас. Ако не го върши ефективно, това само временно ще облекчи нашето робство. Това няма да продължи дълго. Рано или късно, Мултивак ще осъзнае, че проблемът е непреодолим. Може и да го разреши и тогава разсеяността му ще премине. По този начин робството ще се превърне в постоянно и непоправимо.

— Но сега той е объркан — каза Бакст. — Можем да разговаряме и на опасни теми, както виждате, без той да се усети... Все пак не мога да рискувам да се бавя, затова ви моля да ме разберете бързо.

Аз имам друга математическа игра... Да създам мрежа по модела на Мултивак. Демонстрирал съм я, независимо от нейната сложност и претрупаност. Търсех място, което ще поддаде при определени обстоятелства. Винаги съществува пункт, който ще се повлияе от апоплектичен удар. Това ще натовари системата, което неминуемо ще доведе до нейното разпадане.

— Е?

— Мултивак е разсеян, освен това ми вярва. Работих упорито, за да спечеля неговото доверие. Предателството е възможно, само ако противникът ти вярва. Ако някой от вас бе отишъл при него с моята молба, вниманието му щеше да се изостри. Ако не ми се бе доверил, Мултивак нямаше да ми разреши да се доближа до него. Сега той е разсеян и аз мога да действам.

Бакст се приближи до свързващия модул уверено. Четиринадесетте образа, включени към него, също помръднаха. Мекият шепот на работещия Мултивак център беше навсякъде около тях.

— Как да атакуваш неуязвим опонент? — попита Бакст. — Направи го първо уязвим...

Стараеше се да запази спокойствие, но всичко зависеше от този миг. Всичко! Бакст рязко издърпа куплунга... Само ако му бяха дали още малко време, за да бъде по-сигурен...

Никой не го спря. Задържал дъх, той усети как шепота постепенно затихва. Мултивак бе изключен. Ако шумът не бе изчезнал, нямаше начин да се поправи непоправимото. Не би могъл да възпре навреме приближаващите се работи...

Тишината властваше навсякъде. Роботите в далечината продължаваха да работят невъзмутимо. Никой не се приближаваше към него.

Образите на четиринадесетте мъже и жени пред него бяха като вцепенени. Не можеха да осъзнаят случилото се току-що.

— Мултивак е изключен. Изгорял е непоправимо — обяви Бакст. Почувства се пиян от изречените думи. — Работя по проблема от мига, в който ви напуснах. Когато Хайнс го атакува, се изплаших, че Мултивак ще удвои своята защита. Трябваше да работя бързо... Не бях сигурен... — Бакст пое дълбоко въздух, за да се овладее. После съобщи тържествено. — Дадох ви мечтаната свобода!

Когато млъкна, Бакст усети тежестта на нагнетената тишина. Четиринадесет образа го зяпаха от екрана, загубили ума и дума.

— Толкова жадувахте свободата! Сега я имате! — извика Бакст.

После колебливо попита:

— Не искахте ли точно това?

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.